

Zofia Agnieszka KŁAKÓWNA

Sztuka pisania. Ćwiczenia redakcyjne dla klas IV—VI

Warszawa 1993

Sztuka pisania Zofii Agnieszki Kłakówny to nowy podręcznik do „ćwiczeń redakcyjnych dla klas IV—VI”, prezentujący ogromne wartości. Składa się on z dwóch części: *Zeszytu ucznia* i *Metodycznego podręcznika nauczyciela*. Pierwsza zawiera ćwiczenia redakcyjne w obrębie 48 projektów, druga (podręcznik nauczyciela) szczegółowo te projekty omawia. Jest to nowość wśród polskich podręczników: prowadzenie przez autora zadań do wykonania z równoległym opisem realizacji tych zadań; kształcenie ucznia i wspomaganie nauczyciela jednocześnie. Praktyka taka (powiązanie teorii dydaktycznej, koncepcji, z jej praktyczną realizacją) znana jest w literaturze dydaktycznej innych krajów (np. Wielkiej Brytanii, USA), w Polsce jest jednak czymś zupełnie nowym.

Nowatorstwo tego podręcznika polega również na tym, że jest on rezultatem wieloletniego doświadczenia autorki (jako polonistki w szkole podstawowej, średniej i nauczyciela zawodu). Wszystko więc, co w nim napisano, zostało wcześniej zweryfikowane w praktyce szkolnej (odmiennie niż w podręcznikach znanych wcześniej, których weryfikacja dokonuje się po wydaniu).

Doświadczenia autorki pozwoliły także na zaprezentowanie w podręczniku nauczyciela spójnej koncepcji, która ma jednak znacznie szerszy zakres niż wykształcenie umiejętności redagowania i odbioru tekstów — sięga koncepcji edukacji w ogóle. Sformułowania tematów projektów i zadań przybierają bowiem taką formę językową (*Jeśli chcesz napisać baśń, wiersz, list, itp.*), która odwołując się do dorosłego w dziecku, czyni ucznia współodpowiedzialnym za własną edukację (w myśl transakcyjnej teorii relacji interpersonalnych, którą Z. A. Kłakówna „wbudowuje” w swą koncepcję). Warto także wspomnieć, że takie usytuowanie nadawcy *Zeszytu ucznia* wobec młodego odbiorcy wpływa ożywczo na język zeszytu, a także wyznacza bardziej demokratyczną relację między nauczycielem i uczniem.

Zasadniczy jednak zamysł podręcznika jest nastawiony na kształcenie umiejętności tworzenia i odbierania komunikatów literackich i tych o znaczeniu utylitarnym. W wyborze komunikatów autorka kieruje się przede wszystkim tym, co sama uznaje za „użyteczne w aktualnej codzienności i niezbędne dla kontynuowania nauki w liceum”, a co „wykracza [...] daleko poza, tzw. w dydaktyce, pisma użytkowe”. Ten autorski wybór jest bardzo trafny, zwłaszcza jeśli się weźmie pod uwagę zainteresowania młodego odbiorcy (w podręczniku pojawia się komiks) i jego życiowe potrzeby (np. umiejętność pisania oficjalnego listu).

Do realizacji projektów autorka wybiera metodę analizy i twórczego naśladowania wzorów, łącząc ją z innymi metodami kształcenia sprawności językowej (według klasyfikacji stworzonej przez A. Dyduchową). W wielu formach działań przedstawionych w projektach wykorzystuje także w sposób twórczy Freinetowską ideę swobodnego tekstu dziecięcego, dostosowując ją do możliwości i warunków lekcyjnych. Toteż jeden z rozdziałów podręcznika nauczyciela poświęca autorka eksperymentom językowym w szkole, m.in. także technikom Freinetowskim. W innym rozdziale podkreśla rolę ćwiczeń dyscyplinujących wypowiedzi uczniowskie. W ćwiczeniach tych, korzystając z doświadczeń francuskich, Z. A. Kłakówna proponuje rachunek słów (por. projekt 47) jako jedną z norm obowiązujących przy streszczeniu. Normę tę bardziej powszechnie stosują w szkole Anglicy — ma ona tam zastosowanie przy wszelkiego typu tekstach, także twórczych. Stosowanie tej normy, przestrzeganie, by tekst miał określoną długość, przynosi dobre rezultaty w pracy nad precyzowaniem myślenia i języka uczniów. Myślę, że można ją także wykorzystać w starszych klasach szkoły podstawowej.

Stworzona przez Z. A. Kłakównę koncepcja zostaje „wyłożona” w postaci projektów redakcyjnych. Są to dopracowane w szczegółach rozwiązania, z których nauczyciel może skorzystać dosłownie bądź z modyfikacjami. Na podkreślenie zasługuje fakt, że projekty te są przeznaczone w całości do wykonania w szkole i to autorka zaznacza w kilku miejscach. Skupiają się one wokół pewnych całości tematycznych, jak: poezjowanie, układanie baśni, zabawy w teatr, opisywanie itd. W sumie w książce jest prawie 50 gotowych projektów-makiet, które uczeń wypełnia pod opieką nauczyciela i przy jego pomocy wykonuje szereg kroków pozwalających mu odkryć konstrukcję różnych form wypowiedzi. W konsekwencji mały odbiorca uczy się sztuki pisania tekstów dłuższych i krótszych, zawsze z pełną świadomością celu danej wypowiedzi i jej funkcji. Oprócz umiejętności za pomocą podręcznika zdobywa uczeń spójną wiedzę z zakresu teorii literatury, stylistyki, socjolingwistyki, a także z gramatyki opisowej i ortografii. Podręcznik pomaga w zdobyciu wiadomości, ale nie podaje gotowych informacji. Jest tak pomyślany, że uczeń sam wpisuje zdobyte w trakcie realizacji projektów wiadomości w specjalnie do tego celu przygotowane miejsca (rubryki: *Zapiski uważnego czytelnika. Poradnik redakcyjny*).

W podręczniku nauczyciela daje Z. A. Kłakówna jasny komentarz do realizacji projektów; wprowadza do tematu, wyjaśnia terminy, uświadamia cel prowadzenia konkretnych ćwiczeń, omawia różne sposoby pracy z uczniami. Są jednak w książce „miejsca”, które tylko dobrze przygotowany nauczyciel „pokona” właściwie. Myślę tu o takich fragmentach, jak ten z projektu 10, w opisie którego autorka pisze: „W zależności od wybranego przez ucznia narratora, którym staje się jeden z upersonifikowanych przedmiotów przedstawionych na planszy, projektuje się różne odmiany opowiadań. **Prace »okołoredakcyjne«** zależą od uzyskanych rezultatów”¹; a gdzie indziej: „Reszta zależy od uzyskanych rezultatów”²; „Na koniec przychodzi pisanie własnego tekstu i zwykle prace „okołoredakcyjne”³.

Sama zresztą autorka podkreśla, jak wiele zależy tu od nauczyciela: „Nauka pisania sprowadza się do nauczycielskiej biegłości w zauważaniu problemów w dziecięcym tekście, w wynajdowaniu momentów, które muszą być przedyskutowane, ulepszone, w **podpowiadaniu, jak to zrobić**”⁴, „[...] pojawiają się sytuacje wymagające od nauczyciela ostrożności i wiedzy”⁵. „Ćwiczenie wymaga **dużej sprawności nauczyciela**, który musi błyskawicznie oceniać proponowane przez dzieci innowacje stylistyczne.”⁶

Jak widać z fragmentów tekstu, podręcznik wymaga bardzo dobrze przygotowanego nauczyciela, co nie jest — oczywiście — jego wadą, ale ogranicza powszechność książki bądź słyca jej treści w realizacji.

Na zakończenie kilka słów o języku książek. *Zeszyt ucznia* jest oszczędny w słowach. Nie ma w nim gotowych informacji, zamiast tradycyjnych ćwiczeń uczeń spotyka tu ćwiczenia-makiety do uzupełnienia. Oryginalność ich polega na ograniczeniu do minimum poleceń w stylu nakazowym (1 os. l. poj. w trybie rozkazującym: *zrób, uzupełnij, zapisz, odmień*) i na zastąpieniu ich poleceniem graficznym, ujawniającym konstrukcję tekstu. Jeśli nawet pojawia się językowy zapis polecenia, jest on wyrażony 1 os. l. mn. w trybie oznajmującym, sugerujący zrównanie się nadawcy z młodą odbiorcą w owym zbiorowym *my* (*przede wszystkim informujemy, reagujemy dyplomatycznie*) lub pojawia się bardziej bezosobowo — w bezokoliczniku (*opisać księcia, opowiedzieć sen, lepiej przeprowadzić próbę*)⁷. Sformułowania tematów projektów i zadań pomyślane

¹ Z. A. Kłakówna: *Sztuka pisania. Ćwiczenia redakcyjne dla klas IV–VI. Metodyczny podręcznik nauczyciela*. Warszawa 1993, s. 88.

² Tamże, s. 89.

³ Tamże, s. 103.

⁴ Tamże, s. 66.

⁵ Tamże, s. 109.

⁶ Tamże, s. 102.

⁷ Z. A. Kłakówna: *Sztuka pisania. Ćwiczenia redakcyjne dla klas IV–VI. Zeszyt ucznia*. Warszawa 1993.

zaś zostały (co już powiedziano) jako transakcyjne bodźce, pozostawienie uczniowi możliwości wyboru i odmowy działania.

Podręcznik nauczyciela także różni się pod względem językowym od dotychczasowych opracowań metodycznych. Pozbawiony nadmiernej terminologii zbliża się raczej do języka praktyki dydaktycznej niż do teorii, a przecież nie brak w nim owej głębi tematu, charakterystycznej dla opracowań naukowych. Do odbiorcy przemawia natomiast językiem żywym, ubarwionym cytataми i przykładami z życia i z literatury.

Podręcznik Zofii Agnieszki Kłakówny trzeba więc ocenić bardzo wysoko. Jest on książką, która **uczy i może nauczyć** trudnej sztuki pisania w języku ojczystym. Prezentuje całkowicie nowy typ podręcznika, napisany zgodnie z najnowszymi osiągnięciami europejskiej dydaktyki w zakresie nauczania pisania i kompozycji, a uczniom jest w stanie dostarczyć wielu satysfakcji z własnych osiągnięć.

Bernadeta Niesporek-Szamburska